



СЕКЦІЯ 1. МЕТОДОЛОГІЯ ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

УДК 37.02:811.161.2'6(100:477)

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2024-105-1>**СУЧАСНІ ТРЕНДИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІНГВОМЕТОДИКИ:
ГЛОБАЛЬНИЙ І НАЦІОНАЛЬНИЙ ВИМІРИ**

Омельчук Сергій Аркадійович,
доктор педагогічних наук, професор, перший проректор,
професор кафедри української і слов'янської філології та журналістики

Херсонський державний університет

omegas1975@gmail.com
orcid.org/0000-0002-0323-7922

Мета розвідки – визначення сучасних трендів розвитку української лінгвометодики на основі розуміння глобальних викликів, що впливають на трансформування освітньої системи. Для досягнення мети використано такі **методи**: аналіз наукових джерел і нормативних документів (постанов і розпоряджень Кабінету Міністрів України, концепцій, навчальних програм); теоретичне осмислення й узагальнення наукових засад досліджуваної проблеми; індуктивно-дедуктивний метод, абстрагування та ідеалізація у визначенні трендів розвитку національної лінгвометодики у 20-ті роки ХХІ ст. **Результати дослідження**. На визначення сучасних трендів в українській лінгвометодичі впливають чинники глобального характеру (наслідки пандемії коронавірусної хвороби, соціальні трансформації й масштабні потрясіння), національного (відповідність європейської та української освітніх систем рівневі технологічного розвитку; гібридна війна від 2014 р. й повномасштабна – від 2022 р., спотворена демографічна ситуація, освітня міграція й еміграція українців, зокрема здобувачів освіти і вчителів) характеру. Виокремлюємо п'ять трендів розвитку української лінгвометодики в сучасних реаліях: 1) трансформація української лінгвометодики; 2) міжпредметна інтеграція; 3) діджиталізація предметів мовно-літературної освітньої галузі; 4) упровадження норм нової редакції Українського правопису в шкільну мовну практику; 5) експертне оцінювання (сертифікація) професійних компетентностей учителів. **Висновки**. Виокремлені в розвідці тренди розвитку української лінгвометодики в 20-ті роки ХХІ ст. спрямовано на розуміння сутності трансформаційних процесів, що відбуваються в останні п'ять років у шкільній мовній освіті. Дискусія про те, як ці трендові напрями впливають на навчання української мови підлітків покоління Альфа, дасть змогу вибрати ефективні методики, змодельовати нові підходи й технології навчання, що відповідатимуть потребам наступних п'яти-десяти років. Отже, йдеться, власне, не про вдосконалення, осучаснення чи реорганізацію освітньої системи, а про її трансформацію – якісні зміни «правил гри»: підходів, принципів, методів, прийомів і засобів навчання.

Ключові слова: українська лінгвометодика, трансформація лінгвометодики, міжпредметна інтеграція, діджиталізація навчання, Український правопис, сертифікація вчителів.

**CURRENT TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF UKRAINIAN LINGUISTIC
METHODOLOGY: GLOBAL AND NATIONAL DIMENSIONS**

Omelchuk Serhii Arkadiiovych,
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, first Vice-Rector,
Professor at the Department of Ukrainian and Slavic Philology and Journalism

Kherson State University
omegas1975@gmail.com
orcid.org/0000-0002-0323-7922

The research aim is to define current trends in the development of Ukrainian linguistic methodology based on an understanding of global challenges that affect the transformation of the educational system. To achieve this aim, the following **methods** were used: analysis of scientific sources and normative documents (resolutions and orders of the Cabinet of Ministers of Ukraine, concepts, educational programs); theoretical understanding and generalization of the scientific foundations of the problem under study; inductive and deductive methods, abstraction and idealization in determining trends in the development of national linguistic methodology in the 2020s. **Research results**. The definition of current trends in Ukrainian linguistic methodology is influenced by factors of a global nature (consequences of the coronavirus pandemic; social transformations and large-



scale upheavals) and of a national nature (compliance of the European and Ukrainian educational systems with the level of technological development; hybrid war – since 2014 and full-scale war since 2022; distorted demographic situation; educational migration and emigration of Ukrainians, in particular, students and teachers). The work identifies five trends in the development of Ukrainian linguistic methodology in modern reality: 1) transformation of Ukrainian linguistic methodology; 2) interdisciplinary integration; 3) digitalization of subjects of language and literary education; 4) introduction of norms of the new edition of Ukrainian Spelling in school language practice; 5) expert assessment (certification) of professional competencies of teachers.

Conclusions. Trends in the development of Ukrainian linguistic methodology in the 2020s, highlighted in the study, are aimed at understanding the essence of the transformation processes that have been taking place in the last five years in school language education. The discussion about how these trends affect the teaching of the Ukrainian language to teenagers of the Alpha generation will allow us to choose effective methods, and model new approaches and technologies of teaching that will meet the needs of the next five to ten years. So, the study is in fact not about improving, modernizing, or reorganizing the educational system, but about its transformation, i.e. qualitative changes in the «game rules»: approaches, principles, methods, techniques and teaching tools.

Key words: *Ukrainian linguistic methodology, transformation of linguistic methodology, interdisciplinary integration, digitalization of learning, Ukrainian spelling, teacher certification.*

Вступ. Ця розвідка логічно продовжує низку наших попередніх робіт, присвячених дослідженню тенденцій у розвитку вітчизняної лінгводидактичної науки кінця ХХ – початку ХХІ ст. Зокрема, у монографії «Сучасна українська лінгводидактика: норми в термінології і мовна практика фахівців» (Омельчук, 2019) представлено наше бачення тенденцій у розвитку методики навчання української мови на всіх освітніх рівнях. Окрему увагу було зосереджено на наукових працях Марії Пентилюк та новаторстві Івана Ющука в українській лінгводидактиці кінця ХХ – початку ХХІ ст.

Визначення сучасних трендів розвитку української лінгвометодики насамперед пов'язане з розумінням глобальних викликів, що вливають на трансформування освітньої системи. Це і є **метою** нашого дослідження. Для досягнення її використано такі **методи**: аналіз наукових джерел і нормативних документів (постанов і розпоряджень Кабінету Міністрів України, концепцій, навчальних програм); теоретичне осмислення й узагальнення наукових засад досліджуваної проблеми; індуктивно-дедуктивний метод, абстрагування й ідеалізація у визначенні трендів розвитку національної лінгвометодики у 20-ті роки ХХІ ст.

Теоретичне обґрунтування проблеми. Комплексний погляд на майбутнє з перспективою до середини ХХІ ст. представили британські експерти в дослідженні «Глобальні стратегічні тренди. Майбутнє починається сьогодні» (Global Strategic Trends, 2018). З-поміж трендів, пов'язаних із розвитком людського потенціалу (human development), привертають нашу увагу такі: 1) широкий доступ до онлайн-освіти (технології сприятимуть підвищенню якості освіти); 2) використання штучного інтелекту; 3) школи, окрім надання освіти, відіграватимуть важливу роль у розвитку соціальних навичок; 4) істотне зростання

ролі інформації та широкий доступ до неї потребуватимуть навчання дітей навичок розрізняти правдиву і неправдиву (фейкову) інформацію; 5) розвиток альтернативних моделей вищої освіти; 6) навчання впродовж життя; 7) гнучкість.

Національний інститут стратегічних досліджень основними викликами для сучасної освіти вважає: 1) тотальну інформатизацію; 2) прискорені темпи зростання знань; 3) динамічні зміни необхідних професійних навичок і компетенцій (Карпенко, 2019).

За версією Global Teacher Prize Ukraine (<https://www.facebook.com/GlobalTeacherPrizeUkraine/posts/pfbid023nbs4aLhssuJ1ko6fH4gSy33gBpron9trqtDcLk0oovxViNj6HUVhvtKakrpsjGl>) трендами, що вплинуть на освітні реформи найближчим часом, є: 1) персоналізоване навчання; 2) впровадження штучного інтелекту; 3) розвиток критичного мислення; 4) підвищення кваліфікації вчителів; 5) виховання завтрашніх лідерів.

Визначаючи сучасні тренди розвитку української лінгвометодики, ми скористалися також ChatGPT, який на наш запит згенерував такі ключові тенденції:

1) використання цифрових технологій (електронні підручники, мобільні додатки, онлайн-платформи та ресурси для навчання мови, зокрема ігри, відео-, аудіоматеріали та інтерактивні вправи);

2) комунікативний підхід (розвиток навичок спілкування, зокрема вмінь слухати, читати й писати з метою досягнення практичного володіння мовою; роль граматики залишається важливою, але її навчати доцільно в контексті з використанням мови в реальних життєвих ситуаціях);

3) занурення в мовне середовище (методики, що імітують занурення в мовне середовище: мовні табори, інтенсивні курси, навчальні поїздки, програми обміну, дають

зможу здобувачам освіти використовувати українську мову в повсякденному спілкуванні, що значно покращує їхні мовні навички);

4) проектна методика (здобувачів освіти заохочують до роботи над проектами (дослідження, створення презентацій, відео, блогів або участь у мовних конкурсах), що потребують застосування мовних знань у реальних або симульованих ситуаціях);

5) індивідуальний підхід (створення адаптивних програм, що дають змогу кожному здобувачеві освіти просуватися власним темпом і зосереджуватися на своїх сильних боках);

6) крос-культурна методика навчання (дає змогу здобувачам освіти не тільки вивчати мову, а й знайомитися з історією, традиціями та сучасним життям українців).

Як бачимо, відповідь ChatGPT на наш запит досить змістовна, але все одно потребувала контекстного, граматичного й технічного доопрацювання.

Отже, на визначення сучасних трендів в українській освітній системі впливають чинники як глобального (наслідки пандемії коронавірусної хвороби, соціальні трансформації й масштабні потрясіння), так і національного (відповідність європейської та української освітніх систем рівневі технологічного розвитку, гібридна війна від 2014 р. й повномасштабна – від 2022 р., спотворена демографічна ситуація, освітня міграція й еміграція українців, зокрема здобувачів освіти і учителів) характеру.

Результати дослідження. Ті, хто вважає, що після війни ми повернемося до звичного режиму навчання й викладання в закладах освіти, стратегічно помиляються: такою, якою була раніше, українська освітня система вже не буде! До того ж «час вимагає від освітян адаптації до сьогоденних дидактичних пропозицій, а це – вихід із зони узвичаєності й комфорту в зону ризиків і викликів (Маленко, 2021).

На тлі мінливих реалій, соціальних трансформацій, масштабних потрясінь та освітніх реформ виокремлюємо п'ять трендів розвитку української лінгвометодики в 20-ті роки XXI ст. (рис. 1).

Трансформація української лінгвометодики. Сучасний світ зазнає масштабних трансформацій, які охоплюють практично всі царини суспільних відносин (Резнікова, 2022). Не становить виняток й українська освіта, зокрема галузеві методики навчання. Концептуальні засади трансформації національної освітньої системи представлено в програмі великої трансформації «Освіта 4.0: Український світанок» (<https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/12/10/>



Рис. 1. Тренди розвитку української лінгвометодики в 20-ті роки XXI ст.

Osvita-4.0.ukrayinskyi.svitanok.pdf). На думку розробників цієї концепції, українська система освіти здатна стати по-справжньому сучасною, гармонізуватися з європейською та відповідати викликам часу.

На трансформацію української лінгвометодики істотний вплив мають як чинники глобального масштабу (відповідність європейської та української освітніх систем рівневі технологічного розвитку, пандемія коронавірусної хвороби, війна), так і галузевого характеру, з-поміж яких найістотнішими вважаємо такі:

- зміна ціннісних орієнтирів базової середньої освіти, зокрема предметів мовно-літературної освітньої галузі;

- ключові зміни у психічному й особистісному розвитку цифрового покоління альфа-дітей (життя в усмережжі: гаджети, сторінки в соціальних мережах, блоги на новітніх платформах, як результат – залежність від технологій; інше сприйняття часу і простору: відчуття відсутності кордонів (географічних і соціальних), легкість у спілкуванні з людьми з інших країн; мобільність; кліпове мислення; багатофункційність: здатність робити уроки, одночасно дивитися серіал і спілкуватися з друзями відеозв'язком, як результат – недостатня концентрація уваги; емоційна бідність);

- реалізація компетентнісного потенціалу мовно-літературної освітньої галузі та базові знання, що позначає спроможність формувати всі ключові компетентності через розвиток умінь і ставлень та базові знання на уроках української мови, української літератури, інтегрованого мовно-літературного курсу;



- визначення нових вимог до обов'язкових результатів навчання на основі компетентнісного підходу;
- моделювання нових механізмів оцінювання як частини навчання, а не контролю результатів;
- запровадження концепції «Нова українська школа»;
- реалізація Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 р.;
- цифрова трансформація освіти;
- розвиток онлайн-освіти в різних форматах: дистанційне навчання *D-learning* (distance learning), змішане навчання *B-learning* (blended learning), мобільне навчання *M-learning* (mobile learning).

Отже, у структурі національної лінгво-методики під впливом масштабних потрясінь і катастроф, соціальних перетворень та освітніх реформ ми виокремлюємо такі трансформаційні процеси:

1. Трансформація структури сучасного уроку української мови (результати дослідження трансформації структури сучасного уроку української мови в умовах дистанційного навчання представлено в одній із наших наукових розвідок (Омельчук, 2021)).

2. Запровадження активних методів навчання української мови, спрямованих на: формування ключових компетентностей через розвиток умінь і ставлень та базові мовні знання (дослідницький, проблемно-пошуковий методи, метод проектного навчання), а не лише на здобуття нових знань;

персоналізоване навчання (мікронавчання, діагностувальне тестування, використання адаптивного контексту й адаптивного оцінювання, метод інтерактивного навчання (зокрема, інтерактивний діалог), гейміфікації).

Робота з друкованим підручником, що була поширеною за традиційної методики навчання української мови, як метод навчання поступово мігрує у цифровий формат і трансформується у новий метод – роботу з інформаційними джерелами (підручники за сучасних умов втратили роль основного джерела інформації для учнівства).

3. Використання компетентнісних завдань із мови, створених на основі практичних ситуацій, що передбачають аналізування, синтезування й оцінювання інформації (проблемний діалог, проблемні ситуації, евристична бесіда, дослідницькі завдання, лінгвістичний експеримент тощо).

4. Зміна пріоритетності засобів навчання української мови (зокрема, інформаційні технології, частиною яких є технології штучного інтелекту, що за доповідного періоду

були неосновними (допоміжними) засобами навчання, у 20-ті роки XXI ст. стають пріоритетними, без яких неможливо організувати освітню взаємодію в умовах дистанційного або змішаного навчання). В умовах сьогодення без використання цифрових інструментів та вебресурсів (електронних підручників, освітніх онлайн-платформ, мультимедійних засобів тощо) неможливо зробити процес навчання української мови сучасним та ефективним.

5. Трансформація оцінювання результатів навчання української мови:

запровадження формувального оцінювання (замість поточного), об'єктом якого є не просто знання з української мови, мовні уміння й навички, а насамперед опанування наскрізних умінь, визначених у Державному стандарті базової середньої освіти базової середньої освіти, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898 (<https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>): читати з розумінням, висловлювати власну думку в усній і письмовій формах, критично і системно мислити, логічно обґрунтовувати позицію, діяти творчо, виявляти ініціативу, конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими. Суб'єктом такого оцінювання є не лише вчитель, а й здобувачі освіти, які активно долучаються до розроблення інструментів взаємо- і самооцінювання;

запровадження зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО) з української мови, як вступного, так і випускного іспиту у формі державної підсумкової атестації; із 2022 р. – національного мультипредметного тесту (НМТ), який називають «воєнним» відповідником ЗНО у форматі комп'ютерного тестування на онлайн-платформі, розробленій українськими девелоперами.

6. Зміни в системі професійного розвитку вчителя-словесника. Окрім розвитку професійної компетентності, що передбачає знання української мови, методики навчання української мови, сучасних технологій, актуальності набуває набуття вчителем умінь створювати безпечне й інклюзивне освітнє середовище, забезпечувати додаткову підтримку в освітньому процесі учнів з особливими освітніми потребами, використовувати інформаційно-комунікативні й цифрові технології у навчанні української мови, зокрема електронне навчання, інформаційну й кібернетичну безпеку (розвиток цифрової, комунікаційної, інклюзивної, емоційно-етичної компетентностей).



Міжпредметна інтеграція у межах мовно-літературної освітньої галузі. На основі Державного стандарту базової середньої освіти, ідей концепції «Нова українська школа» запроваджено міжпредметну інтеграцію, яка в межах мовно-літературної освітньої галузі шкільної освіти уможливорює подолання бар'єрів між мовою й функціонуванням її у текстах (художніх або інформаційних, медіатекстах), забезпечує умови для взаємодії мови й культури загалом, сприяє формуванню цілісного та відповідального ставлення до слова (Інтегрований мовно-літературний курс, 2023). Інтеграція мови й літератури в освітньому процесі – «це реалізація цілісного підходу до тексту з виявленням внутрішніх (фонетика, лексика, граматики тощо) і зовнішніх (сенси, тематика, проблематика тощо) зв'язків між усіма складниками одного тексту й різних текстів між собою у просторі світової культури» (Там само, с. 2).

На розвиток компетентних мовців і читачів, які демонструють комунікативну вправність, читацьку та мовленнєву спроможність, мовну й літературну обізнаність, спрямовано курси інтегрованого навчання мови та літератури для базової середньої освіти «Інтегрований мовно-літературний курс (українська мова, українська та зарубіжні літератури)», «Інтегрований курс української мови і літератури для класів із навчанням мовою корінного народу та/або національної меншини», «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної)».

Безсумнівно, міжпредметна інтеграція є одним із визначальних трендів у національній лінгвометодиці, оскільки сприяє у відповідненню результатів навчання українського учнівства з європейськими вимогами. Водночас для повноцінної реалізації міжпредметної інтеграції у закладах загальної середньої освіти бракує, насамперед, сучасних підручників із методики навчання інтегрованих мовно-літературних курсів для здобувачів вищої освіти, навчальних посібників для учнів і методичних посібників для вчителів-словесників, що містили б як теоретичні засади реалізації інтегрованого підходу до навчання мови й літератури, так і різноманітний практичний інструментарій із реалізації міжпредметної інтеграції у межах мовно-літературної освітньої галузі. На жаль, із 58-х дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова), захищених протягом 1985–2023 рр., відсутні дослідження, присвячені інтегрованому підходові до навчання української мови й літератури. До того ж є потреба в професійному розвитку вчи-

телів-словесників (проходження стажування і навчання) з практичної методики навчання інтегрованих мовно-літературних курсів.

Діджиталізація предметів мовно-літературної освітньої галузі. Технологічні зміни, загальний доступ до діджитального світу, активне використання застосунків, соціальних мереж і віртуальних платформ, стрімкий розвиток віртуальної реальності та інформаційно-комунікаційних технологій, використання генеративного штучного інтелекту в освіті – усе це істотно впливає на діджиталізацію сучасної освіти. Важливо зрозуміти, що онлайн-навчання стало затребуваним не тільки через пандемію коронавірусної хвороби та війну, а й через його здатність долати географічні та фінансові бар'єри. Набуває актуальності розуміння таких базових понять цифрової лінгвометодики, як *цифровий учитель, цифрове освітнє середовище, цифрові інструменти, дистанційне навчання, змішане навчання, цифрове обладнання, електронні освітні ресурси, цифрова безпека, цифрова компетентність*.

Беручи за основу дефініцію цифрової компетентності, представлену в Концепції розвитку цифрових компетентностей, затвердженій Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 167-р. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text>), уважимо, що сучасний учитель української мови й літератури та інтегрованого мовно-літературного курсу, з одного боку, здобувачі освіти та батьки – з іншого, мають достатньою мірою володіти динамічною комбінацією знань, умінь, навичок, способами мислення, поглядами, іншими особистими якостями у царині інформаційно-комунікаційних і цифрових технологій, що визначає спроможність учителя ефективно провадити професійну діяльність, а спроможність здобувача освіти – успішно здійснювати навчальну діяльність із використанням таких технологій.

Упровадження технологій штучного інтелекту в царині освіти визначено одним із пріоритетних напрямів реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні, затвердженої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text>). Зокрема, основними завданнями у сфері загальної навчально-методичної бази; 2) організація курсів для педагогічних працівників щодо роботи з даними та основ штучного інтелекту; 3) поширення цифрової грамотності серед школярів (застосування цифрових



інструментів для виконання практичних завдань, пошук інформації в усережжі, захист персональних даних, медійна грамотність, цифрова гігієна тощо).

Використання технологій штучного інтелекту під час навчання, беззаперечно, змінює суб'єктну взаємодію учасників освітнього процесу. У нашому дослідженні Institutional policies on artificial intelligence in university learning, teaching and research (Spivakovsky, 2023) ми представили модель суб'єктної взаємодії викладача, здобувача освіти і штучного інтелекту, який варто сприймати не як лише енциклопедію та єдине джерело знань, а й як партнера, що може будувати діалог зі співрозмовником, відхиляти недоречні запитання, відповідати на складні запитання тощо. Штучний інтелект не замінить учителя, а надасть нових можливостей і вчителю, і здобувачеві освіти за умов, якщо знати й розуміти всі можливості штучного інтелекту, уміти ефективно використовувати його та критично оцінювати згенеровану штучним інтелектом інформацію. Слушною є думка американського інноватора в галузі навчання Р. Кулатти про те, що у світі штучного інтелекту ми втратили монополію на майже кожну складну мисленнєву навичку: говорити, робити логічні висновки, розв'язувати завдання, знаходити інженерні рішення і здійснювати дослідження. Штучний інтелект може безпечніше керувати автомобілем, ліпше обслуговувати клієнтів, досконаліше аналізувати ринок й ефективніше за людей закривати людей у ритейлі (Кулатта, 2022).

Отже, штучний інтелект у процесі навчання предметів мовно-літературної освітньої галузі можна використовувати як:

- віртуальний інтелектуальний помічник;
- джерело відомостей даних;
- персональний нейрокуратор (нейро-викладач) для здобувача освіти;
- мовленнєвий тренажер;
- цифровий консультант із різних галузей знань;
- асистент учителя в організації персоналізованого навчання.

Роль учителя – допомогти здобувачеві освіти коректно й ефективно використовувати штучний інтелект у навчальній діяльності.

Водночас не можна не погодитися з висновками Національного інституту стратегічних досліджень щодо впливу глобальних трендів на розвиток науки і технологій: новітні та проривні технології створюють як нові можливості, так і загрози не лише

у сфері безпеки та оборони, а й в інших царинах (Войтовський, 2020).

Діджиталізація сучасної лінгвометодики передбачає ефективне й раціональне використання: 1) освітніх платформ і навчальних додатків; 2) електронних підручників з інтерактивними елементами (відео, аудіо, електронне тестування тощо); 3) інтерактивних дошок і мультимедійних систем; 4) форумів, чатів, блогів, соціальних мереж (для створення освітніх спільнот, де здобувачі матимуть змогу обмінюватися знаннями, досвідом і ресурсами для вивчення української мови та інших предметів мовно-літературної освітньої галузі); 5) інструменти адаптивного навчання (для врахування індивідуальних освітніх потреб здобувачів). Важливим складником діджиталізації навчання української мови є дистанційний урок у синхронній взаємодії з використанням різноманітних вебресурсів (зокрема, Гуглу, Зуму).

Упровадження норм нової редакції Українського правопису в шкільну мовну практику. У 2019 р. схвалено Український правопис у новій редакції (Постанова Кабінету Міністрів України від 22 травня 2019 р. № 437 «Питання українського правопису» (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/437-2019-%D0%BF#Text>)), над проектом якого протягом 2015–2018 рр. працювала Українська національна комісія з питань правопису, до якої увійшли фахівці мовознавчих установ Національної академії наук України та представники закладів вищої освіти з різних регіонів України.

Сучасна редакція Українського правопису повертає до життя деякі особливості правопису 1928 р., що є частиною української орфографічної традиції й поновлення яких має сучасне наукове підґрунтя. У правописі 2019 р. передусім відбито зміни в сучасній мовно-писемній практиці, кодифіковано написання нових запозичених слів, нових власних назв, усунуто застарілі формулювання та спрощено і, де це можливо, уніфіковано, уточнено й скориговано орфографічні норми (Український правопис, 2019).

За кілька місяців після схвалення Українського правопису в новій редакції Міністерство освіти і науки України оприлюднює Наказ від 27 липня 2019 р. № 1033 «Про впровадження нової редакції Українського правопису» (<https://mon.gov.ua/ua/pro-vprovadzhennya-novoyi-redakcii-ukrayinskogo-pravopisu>), згідно з яким було доручено відповідній комісії разом із Національною академією наук України та Національною академією педагогічних наук України розробити план заходів



щодо впровадження нової редакції Українського правопису. Проте цей план заходів, на жаль, так і не затвердило Міністерство освіти і науки України.

Від схвалення Українського правопису в новій редакції минуло майже п'ять років. За цей період розроблено низку методичних і навчальних посібників із застосування Українського правопису в редакції 2019 р. для вчителів закладів загальної середньої освіти, учасників освітнього процесу закладів вищої освіти. Учені-мовознавці, зокрема з Інституту української мови НАН України, підготували низку наукових статей у часописі «Українська мова» (<https://ukrmova.iul-nasu.org.ua/https-ukrmova-iul-nasu-org-ua-https-ukrmova-iul-nasu-org-ua-vypusky-zhurnal.html>), у яких оцінено сучасні правописні норми на українськоцентричних методологічних засадах.

Водночас правописні норми, що зазнали змін, поки що не представлено в завданнях зовнішнього незалежного оцінювання (національного мультипредметного тесту) з української мови. Проблемним також є питання системного відображення у підручниках для закладів загальної середньої та вищої освіти не лише уточнених і скоригованих орфографічних норм, а й змін у самій термінології (табл. 1).

Експертне оцінювання (сертифікація) професійних компетентностей учителів предметів мовно-літературної освітньої галузі. Традиційну атестацію педагогічних працівників поступово замінюють більш сучасними формами перевірки професійної компетентності. У 2023 р. запроваджено сертифікацію вчителів української мови та літератури, що реалізують Державний стандарт на першому циклі базової загальної середньої освіти. Ця процедура у формі зовнішнього оцінювання дає змогу

вчителям не лише визначити свій інтелектуальний, педагогічний і методичний потенціал, а й вчасно реагувати на професійні потреби, проектувати свій подальший професійний розвиток.

Відповідно до Положення про сертифікацію педагогічних працівників (Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2018 р. № 1190 (у редакції Постанови Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2019 р. № 1094) «Про затвердження Положення про сертифікацію педагогічних працівників» (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1190-2018-%D0%BF#n16>)), сертифікація охоплює три етапи, що відбуваються послідовно один за одним:

1) незалежне тестування учасників сертифікації – оцінювання фахових знань і когнітивних умінь як складників професійних компетентностей учителів української мови й літератури за чотирма тематичними блоками (табл. 2);

2) самооцінювання учасниками сертифікації власної педагогічної майстерності;

3) вивчення практичного досвіду роботи учасників сертифікації – експертне оцінювання 15 професійних компетентностей, визначених Професійним стандартом «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)», затвердженим Наказом Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23 грудня 2020 р. № 2736-20 (<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text>): мовно-комунікативної, предметно-методичної, інформаційно-цифрової, психологічної, емоційно-етичної, педагогічного партнерство, інклюзивної, здоров'язберезувальної, проектувальної, прогностичної, організаційної, оцінювально-аналітичної,

Таблиця 1

Зміни в термінології

Український правопис у редакції 2019 р.	Попередня редакція Українського правопису
М'який знак	Знак м'якшення
Правопис букв на позначення голосних	Правопис голосних
Буквосполучення -цьк-, -ськ-, -ск-, -шк-...	Групи приголосних -цьк-, -ськ-, -ск-, -шк-...
Збіг букв на позначення приголосних звуків, що є важкими для вимови	Збіг приголосних, важких для вимови
Апостроф пишемо після букв на позначення губних приголосних...	Апостроф пишемо після губних приголосних...
Між буквами, що передають голосний і приголосний	Після голосного перед приголосним
Після букв на позначення м'яких приголосних звуків	Після м'яких приголосних звуків
Спрощення в буквосполученнях	Спрощення груп приголосних
Подвоєння букв	Подвоєння та подовження приголосних
Правопис слів із дефісом	Правопис слів через дефіс



Таблиця 2

Оцінювання фахових знань і когнітивних умінь учителів-словесників у формі незалежного тестування

Група трудових функцій учителя-словесника	Зміст тестових завдань з оцінювання фахових знань і когнітивних умінь
Управління освітнім процесом	- планування освітнього процесу; - вимоги законодавства до організації освітнього процесу; - оцінювання результатів навчання учнів
Навчання учнів предметів (інтегрованих курсів)	- комунікація державною мовою з дотриманням норм української літературної мови; - система теоретичних знань з предметів та інтегрованих курсів мовно-літературної освітньої галузі; - методики й технології навчання предметів та інтегрованих курсів мовно-літературної освітньої галузі; - створення й підтримка цифрового середовища для ефективного навчання предметів та інтегрованих курсів мовно-літературної освітньої галузі
Партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу	- психологічні особливості, самооцінка й особливості становлення пізнавальних процесів учнів середнього та старшого шкільного віку; - розвиток емоційно-етичної компетентності вчителя; - суб'єкт-суб'єктні відносини вчителя з іншими учасниками освітнього процесу

інноваційної, рефлексивної, здатність до навчання впродовж життя.

Відповідно до розробленої Методики експертного оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації (вчителів української мови та літератури), затвердженої Наказом Державної служби якості освіти України від 07 серпня 2023 р. № 01-10/168 (https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2024/01/Methodika_ukr.mova.pdf), професійну діяльність учителя, який реалізує мовно-літературну освітню галузь, вивчають насамперед через його мовно-комунікативну (уміння застосовувати мовно-літературну обізнаність у різних комунікативних ситуаціях, виробляти власну комунікаційну стратегію, ефективні способи взаємодії з колегами, організувати комунікацію між учасниками освітнього процесу тощо) та предметно-методичну (знання методологічних і теоретичних основ викладання навчальних предметів мовно-літературної освітньої галузі, дотримання компетентнісного підходу до навчання, розвиток критичного мислення учнів та ін.) компетентності.

Висновки. Виокремлені в нашій розвідці тренди розвитку української лінгвометодики в 20-ті роки XXI ст. спрямовано насамперед на розуміння сутності трансформаційних процесів, що відбуваються в останні п'ять років у шкільній мовній освіті. Дискусія про те, як ці трендові напрями впливають на навчання української мови підлітків покоління Альфа, дасть змогу вибрати ефективні методики, змодельовати нові підходи й технології навчання, що відповідатимуть потребам наступних

п'яти-десяти років. Отже, йдеться, власне, не про вдосконалення, осучаснення чи реорганізацію освітньої системи, а про її трансформацію – якісні зміни «правил гри»: підходів, принципів, методів, прийомів і засобів навчання. Важливо, щоб ми не тільки знали про тренди розвитку національної лінгвометодики, а й могли успішно втілювати їх у систему навчання української мови в закладах загальної середньої освіти в умовах динамічного світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Войтовський К. Глобальні тренди розвитку науки і технологій: нові виклики і можливості : аналітична записка Національного інституту стратегічних досліджень. 2020. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-05/nauka-i-tehnologii.pdf>
2. Інтегрований мовно-літературний курс (українська мова, українська та зарубіжні літератури). 7–9 класи: модельна навчальна програма для закладів загальної середньої освіти / І.П. Старагіна та ін. Київ, 2023. URL: https://drive.google.com/file/d/1dIDrVku-m5r2_PRDiAYeTJPZTzVGmBQ8/view
3. Карпенко М. Трансформація освітньої сфери у сучасному світі та перспективи її актуалізації в Україні : аналітична записка Національного інституту стратегічних досліджень. *Гуманітарний розвиток*. 2019. № 9. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/transformaciya-osvitnoi-sferi-u-suchasnomu-sviti-ta-perspektivi>
4. Кулагта Р. Цифрові громадяни. Як виробити здорові діджитал-навички у ваших дітей / пер. з англ. А. Дудченко. Київ : Yakaboo Publishing, 2022. 216 с.
5. Маленко О. Новітня дидактика, механізми дії, коректність використання, навчальна продуктивність. *Стратегічні напрями розвитку сучасної української лінгводидактики* : монографія / за ред. Е. Палихати,



О. Петришиної. Тернопіль : Підручники і посібники, 2021. С. 23–32. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/19064/1/Monogr_Lingvodidakt.pdf

6. Омельчук С., Степанова М.О. Трансформація структури сучасного уроку української мови в умовах дистанційного навчання. *Педагогічні науки*. 2021. Вип. 97. С. 12–21. URL: <https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/view/4489/3961>

7. Омельчук С. Сучасна українська лінгводидактика: норми в термінології і мовна практика фахівців : монографія. Київ : Києво-Могилянська академія, 2019. 356 с. URL: <http://ekhsuir.kspu.edu/handle/123456789/16409>

8. Резнікова О.О. Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища : монографія. Київ : НІСД, 2022. 532 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-03/reznikova-ukraineresilience2022_02.pdf

9. Український правовис. Київ : Наук. думка, 2019. 392 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Pravopys.2019/ukr.pravopys-2019.pdf>

10. Global Strategic Trends. The Future Starts Today : Sixth Edition. UK : Ministry of Defence UK. 2018. 282 p. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/62828be5e90e071f69f22596/GST_the_future_starts_today.pdf

11. Spivakovsky O.V., Omelchuk S.A., Kobets V.V., Valko N.V., and Malchykova D.S. Institutional policies on artificial intelligence in university learning, teaching and research. *Information Technologies and Learning Tools*, vol. 97, no. 5, pp. 181–202, Oct. 2023. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/5395>

REFERENCES

1. Voitovskyi K. (2020). Hlobalni trendy rozvytku nauky i tekhnolohii: novi vyklyky i mozhlyvosti [Global trends in the development of science and technology: new challenges and opportunities] : an analytical note of the National Institute for Strategic Studies. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-05/nauka-i-tehnologii.pdf> [in Ukrainian].

2. Intehrovanyi movno-literaturnyi kurs (ukrainska mova, ukrainska ta zarubizhni literatury). 7–9 klasy (2023). [Integrated language and literature course (Ukrainian language, Ukrainian and foreign literature). Grades 7–9] : model curriculum for general secondary education institutions / avt. Starahina I.P., Novosolova V.I., Tereshchenko V.M., Romanenko Yu.O., Blazhko M.B., Tkach P.B., Panchenkov A.O. Kyiv. URL: https://drive.google.com/file/d/1dIDrVku-m5r2_PRDIAYeTJPZTzVGmBQ8/view [in Ukrainian].

3. Karpenko M. (2019). Transformatsiia osvithoi sfery u suchasnomu sviti ta perspektyvy yii aktualizatsii v Ukraini [Transformation of the educational sphere in the modern world and prospects for its actualization in Ukraine]: an analytical note of the National Institute

for Strategic Studies. *Humanitarnyi rozvytok*. 9. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvytok/transformaciya-osvitnoi-sferi-u-suchasnomu-sviti-ta-perspektivi> [in Ukrainian].

4. Culatta R. (2022). Tsyfrovi hromadiany. Yak vyrobty zdorovi dydzhytal-navychky u vashykh ditei [Digital for Good. Raising Kids to Thrive in an Online World]. Kyiv : Yakaboo Publishing [in Ukrainian].

5. Malenko O. (2021). Novitniadydaktyka, mekhanizmy dii, korektnist vykorystannia, navchalna produktyvnist [The latest didactics, mechanisms of action, accuracy of use, educational productivity] / Strategic directions for the development of modern Ukrainian linguistic didactics : monograph / za red. E. Palykhaty, O. Petryshynoi. Ternopil : Pidruchnyky i posibnyky, 2021. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/19064/1/Monogr_Lingvodidakt.pdf

6. Omelchuk S., Stepanova M. (2021). Transformatsiia struktury suchasnoho uroku ukrainskoi movy v umovakh dystantsiinoho navchannia [Transforming the structure of a modern Ukrainian Language lesson in the context of distance learning]. *Pedahohichni nauky*. 97. [in Ukrainian]. URL: <https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/view/4489/3961>

7. Omelchuk S. (2019). Suchasna ukrainska lnhvodydaktyka: normy v terminolohii i movna praktyka fakhivtsiv [Modern Ukrainian linguistic didactics: terminological norms and speech practice of specialists] : monograph. Kyiv : Kyiv-Mohyla Academy Publishing House [in Ukrainian]. URL: <http://ekhsuir.kspu.edu/handle/123456789/16409>

8. Reznikova O.O. (2022). Natsionalna stiikist v umovakh minlyvoho bezpekovoho seredovishcha [National sustainability in a changing security environment] : monograph. Kyiv. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-03/reznikova-ukraineresilience2022_02.pdf [in Ukrainian].

9. Ukrainskyi pravopys (2019). [Ukrainian spelling]. Kyiv [in Ukrainian]. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Pravopys.2019/ukr.pravopys-2019.pdf>

10. Global Strategic Trends. The Future Starts Today : Sixth Edition (2018). UK : Ministry of Defence UK. 282 p. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/62828be5e90e071f69f22596/GST_the_future_starts_today.pdf

11. Spivakovsky O.V., Omelchuk S.A., Kobets V.V., Valko N.V., and Malchykova D.S. (2023). Institutional policies on artificial intelligence in university learning, teaching and research. *Information Technologies and Learning Tools*, vol. 97, no. 5, pp. 181–202. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/5395>

*Стаття надійшла до редакції 27.02.2024.
The article was received 27 February 2024.*